

ERDÉLYI MÚZEUM

XVII. kötet.

1900.

II. füzet.

A román nyelv.

A román nyelv kétségkívül latin nyelvi kisarjadzás. Alakulása a Balkánban ment végbe. A bizanti írók erre vonatkozólag sok adatot hagytak hátra. A VI.-ik században a latin rustikus nyelvből kifejlődött új román nyelvről már kétségtelen adatok szólnak. A nyelv egy területen, egy időben alakult; a mai nép és nyelv egységét ezzel a körülménnyel tudjuk bizonyítani. A szétágazás, a fölvándorlás, a dialectusok keletkezése, a nyelv megalakulása után következett be.

Természetes, hogy a víz átveszi annak a talajnak az ízét, a melyből kifakad; s átveszi azoknak a földrétegeknek is az ízét, a melyeken tartósan áthalad. Ezen idegen hatást, befolyást óhajtom bemutatni a nyelvben. A román nyelv történetét, belső alkatából is megállapíthatnók, ha a külső körülményekre, eseményekre nézve adataink nem is volnának.

Aurélian római császár Dáciaiból K. u. 270-ben legióit kivonja s a római lakosságot Moesiába telepíti le. A trajáni Dáciaiban a római élet megszűnik; megkezdődik a góth uralom, a Balkánfélszigeten pedig a római élet felpezsdül. Ha a román nyelv a trajáni Dáciaiban születik meg, kétségtelen nyomait és emlékeit látnók ma benne felállítva az akkori dákvilágnak, hiszen a dák nép egy lábíg el nem pusztulhatott, úgy a góth befolyásnak, lévén ez a uralom elég tartós és megfelelő időben érkező, a mikor t. i. a latin befolyás megszűnik, s a nyelv magára hagyatva éppen alakulni kezd. A mi ma a román nyelvben létezik, annak urát tudjuk adni. Dák és góth elemekről a román nyelvben azonban nem beszélhetünk. A kik tehát a román nyelv alakulását a trajáni Dáciaiban keresik, azok rossz úton járnak. Ez a körülmény azonban a román nép és nyelv latinságát nem feszélyezi.

Aurélian után a Balkánban felpezsdül a római élet. A művelt latin mellett létezik egy rustikus nyelv, melynek beszélőit, népét,

a bizánci írók *romaiosoknak* nevezik. Hogy a román nyelv alakulása a VI.-ik században már folyamatban van, egykorú feljegyzésekből kiviláglik. A görögök által előbb *romaiosoknak* nevezett nép később, a szláv elem tömeges bevonulása után a Balkánba, a *blach*, *vlach* nevet kapja, maga a nép önmagát azonban „*rumán*“-nak, nyelvét „*limba rumână*“-nak nevezi továbbra is, a mai napig.

A „*rumán*“ nép által beszélt mai „*limba rumână*“ kétségkívül az egykori balkáni rustikus latin nyelv tovább fejlődése. Mert hiszen hová lett a balkáni rustikus latin nyelv? Hová lett a nép, a mely azt beszélte? Nyom nélkül meg nem semmisült! Mindkettőt megtaláljuk a mai „*poporul român*“-ban és a mai „*limba rumână*“-ban.

Csak a nyelvről beszélünk. A románság megalakulása előtt a Balkánban divatozott rustikus latin nyelv szerkezetét nem ismerjük, az bizonyos, hogy az a művelt latin nyelvtől lényegesen különbözött, valamint minden tájnyelv különbözik a művelt irodalmi nyelvtől. Ha a balkáni rustikus latin nyelvet ismernék, könnyű volna kimutatni, hogy alakulásakor a románság mennyit tartott meg a rustikus nyelvből, azóta pedig hangtanilag, s egyáltalában szerkezetileg minő változásokon ment át. Így az összehasonlítást nem a rustikus, hanem a művelt latin nyelvvel csináljuk meg.

Hangtanilag az élő román nyelvben a latin vocalisokat (a, e, i, o, u,) megtaláljuk. A vocalismus a nyelv alakulásakor már egy hanggal gyarapodott (ă). Bizonyos, hogy ez a hang, melyből később az *î* fejlődött, nem újabb szerzemény. Ha nem volt meg a balkáni rustikus latin nyelvben, a minek ellenkezője feltehető, meg volt az albán társlakóknál. Ez a hang szóval az alakuláskor tapadt a nyelvhez, mert mind a három román dialectusban (a dunai, macedoniai és isztriaai) meg van, míg az abból fejlődött *î* csak a dunai-ban általános, a macedoniaiban ritkább, az isztriaiból pedig merőben hiányzik.

A latin vocalisok a románban a consonansok és a hangsúly hatása alatt értékváltozáson mentek át.

A latin *a*, hangsúly alatt *ă* lett; *n*, *mb*, vagy *mp* előtt *â*-ba ment át; gyakran lesz *i*; vagy *u*. A latin *e* a fog, torok és ajakhangok után lett *ie*; *n* előtt *i*; *u* után *ë*. A latin *i* gyakran *e*, *ie*, *ë*, vagy *î*. A latin *o*, *n* előtt *u*; *oa*. A latin *u* változatai: *i*, *ă* és *o*.

A latin consonansok szintén feltalálhatók a román nyelvben.

Természetes, bizonyos hatások alatt ezek is értékváltozáson mentek át. A labialisok közül a *b* részben elveszett, részben *v*-be ment át, hangzók között *u* vocalissá lett. A latin *v* szókezdésben *b*, hangzók között elvész. A dentalisok közül a latin *d* *iu* előtt *j* (magyar *zs*), *i* előtt *z* és *ʃ* (magyar *cz*). A latin *t* *i* előtt *ʃ*, *u* és *io* előtt *c(i)* (es). A latin *s* *i* előtt gyakran *ʃ* (magyar *s*); *d*, *m*, *b*, *g* előtt *z*. A guturalisok közül a latin *c* *t* előtt *p*, *iu* és *ea* előtt *ʃ*; *i* és *e* előtt *c(e)* (magyar *cs*). A latin *g* *e* és *i* előtt *g(e)* (magyar *zs*). A latin *g* *e* és *i* előtt *g(e)* (magyar *zs*), *n*, előtt *m*. A latin *q* *p*-be és *c*-ba ment át. A latin *h* a szó kezdésnél elveszett. Az orhangok közül a latin *n* hangzók között elvész; más körülmények között gyakran lesz *m* és *r*. A latin *j* a románban *j* (magyar *zs*)-be ment át. A latin *r* gyakran *n*, sokszor elvész. A latin *l* hangzók között elvész; sokszor *r*, *i*, *u*-ba változik. Kétségtelen, hogy az *n*-nek hangzók között való *r*-be való változása, rhotacizálása, a nyelv alakulásakor kezdődött, a mi szintén albán hatás.

A latin hangsúlyozást általában véve megtartotta a román. A genusnál a neutrum a szóvégzet természetes kopása következtében eltűnt, így *bon(us) bona bon(um)*-ból lett a nőnemben *bună*; a him és semlegesből fejlődött egy alakot (*bon*) a himnemre tartotta fenn. Így a főnevekkel is. A latin semleges nevek nagy részével akként bánt el a nyelv, hogy az egyesben a himneműekhez, a többesben pedig a nőneműekhez osztotta. A nyelv a nevek végzetkopása után többé nem volt abban a helyzetben, hogy *genus* tekintetében a latin nyelv szabályaihoz ragaszkodhassék. A támadó zavart a román nyelv a maga szellemében igyekezett elenyésztetni. Megtartotta ugyan a *logicus* rendet: a nőnemet jelentő neveket a nőnemhez, a himnemre vonatkozókat a himnemhez osztotta, de ott hol egyszerűen végzet után állapíttatott meg a *genus*, ott a nyelv a latin nyelv szabályait többé figyelembe nem vette.

A latinban a gyümölcsfa nevek nőneműek, gyümölesek már semlegesek (*prunus-prunum*). A románban úgy a gyümölcsfára, mint a gyümölcsekre kopás következtében *pir(us) — pir(um)* egy alak keletkezett (*păr*), melynek megtartása esetében a gyümölcsfát a gyümölestől megkülönböztetni nem lehetett volna. Segített a nyelv magán úgy, hogy ellentétben a latinnal, a gyümölcsfák neveit a himnembe, a gyümölcsneveket pedig a nőnembe helyezte, egyedül a *măr*-ral (*almafa*

és almagyümöles) nem tudott boldogúlni. Így lettek a latin us végzetű összes nőnemű nevek is a románban himneműek. A genus változtatása különben a románban úgy történik, mint a latinban: crestin-ă, bun-ă.

Szám kettő van a románban, egyes és többes. A többest jelentő végzetek: e, i és uri megfelelnek a *ae*, *es* *i* és *ora* latin többes végzeteknek. A casusok, mint a latinban, azzal a különbséggel, hogy a casus-végzetek elkopván, úgy az egyesre, mint a többesre egy-egy alak fejlődött. Egyedül a genitivusban és a dativusban akadunk latin casus formára (-e), ha a név más névvel declináltatik, (masă, acestei mese), különben a nyelv magán a casusok kifejezésére általában véve a praepositiokkal segített; a genitivusban: *de*, a dativusban: *la*, az acusativusban: *pe*, *pre*.

Az egyes beszédrészeket véve az *articulus* használata a románban elüt a többi neo-latin nyelvekétől, a melyek az *articulust* elől alkalmazzák. A román az *articulust* (l, le, a) hátraveti s a nevek sufixumaként használja. Ez a sajátosága meglehetősen a balkáni rusztikus latin nyelvnek; átjöhett az albán társlakóktól, de minden esetre a nyelv alakulás idejéből való. Innen ment át a bolgár nyelvbe is. Maga az *articulus* azonban tiszta latin elem, az *ille—illa—illud*-nak kopott alakja. A latinban mondták: *porcum illum*; a vég m elkopott: *porcu-illu*, az *i* elesett, vagy összeolvadt az u-val: *porcuillu*, *porculu*. Megjegyzendő, hogy a román nyelv a consonansok megkettőztetését nem tűri. Az *articulus* további kopás következtében eljutott a nép nyelvben az *ú*-ig, elkopott először a vég u, azután az l; a mai népnyelvben mondjuk *articulálva*: *porcù*, *lupù*, *calù*. Az *articulus* többes nom. *i*, *e*, valamint gen. és dat. *lor* alakjai latin származásukat (*illi*, *illae*, *illorum*) tisztán megmutatják. Régi genitivusi alak a *lu*, amely elől is használatos volt: *lu Toma*. A mai *lui* alakban a vég i újabb toldás.

A *főneveknél* a román az öt latin declinatióból hármat alkotott. Az I-ső declinatio nem más, mint a latin I-ső, az összes *a*-ba végződő nőneműek számára. A II-ik román declinatio megfelel a latin II-iknek a himneműek számára, csak hogy a román ehhez csatolta a latin IV-ik névragozáshoz tartozó a szókincsben meglevő latin főveket is. A III-ik román declinatio nem felel meg egyik latin declinationak sem, him és nőneműeké vegyesen; megközelíti azon-

ban a latin III-ik és V-ik declinációt. A *melléknév* illetőleg, a latinban van három (us, er — a, um), két (is — e), és egy végzetű melléknév. A román az egyvégzetűeket egyszerűen elhagyta, a két végzetűekből csinált egy, a három végzetűekből pedig két végzetűeket. Így lett a bonus-a, um a románban *bun-ă*; a fortis-e, *foarte*. A melléknév többesére nézve csak két végzetet ismer a nyelv a himnemenre *i* és a nőnemre *e*; bun-i, bună-e, a mi a latin pluralisnak megfelel. Néhány nőnemű melléknév a többest hangtani befolyásnál fogva szintén *i*-ben alkotja. A melléknévek latin synteticus fokozása a románban nincs meg. A többi új-latin nyelvek módjára a középfokot *mai* (a latin magis), a felsőfokot *cel* articulussal képezi: bun *mai* bun, *cel mai* bun; pre, *foarte*, tare határozók szintén felsőfokú alakok.

A cardinalis számnevek 1—10 tisztán latinok; 11-től 19 eltérés van a latin számlálástól; az egyes és a tízes szám *spre*-val (super) van összekötve. Ez is éppen úgy, mint az articulus hátravetése, albán hatás, ami különben a bolgároknál is meg van.

A pronomenek közül legtöbb a latin származású (eu, tu, el, noi, voi, ei; meu, teu, seu, nostru, vostru lor stb.). Nem tudjuk megmagyarázni a latinnal a *mine tine sine* (engem, téged, őt) acusativusi alakokat. Hihetőleg a *me te se* megtoldása a *ne*-vel a szláv *men* hatása alatt.

Az igéknél megmaradt az activ ragozás négy alakja; a passiv ragozás a *sum am* és *voiu* latin sum, habeo, volo, segédigékkel történik. Az ige infinitivusának characteristicus vocalisa (a, é, e, i) határozza meg, hogy az activ ragozásban melyik igét melyik igeragozás szerint kell ragozni. Az I. román igeragozás megfelel a latin I. igeragozásnak, az ide tartozó igék infinitivusának caract. vocalisa *a*, (a *lăuda*). A IV-ik román igeragozás megfelel a IV-ik latin igeragozásnak, caract. vocalisa *i* (a *dormi*). Eltérést mutat a II. és a III-ik ragozás, a melyekben a nyelv különböző hatásoknál fogva a latin alakoktól eltért. A módok és igeidők alakulása a latintól nem nagy eltérést mutatnak.

A latin *szókincs* a románban szegényesebb, mint a többi neolatinban. Ennek egyszerű oka az, hogy a románság a nyelv alakulásakor sőt azután is századokig politikai szerepet nem játszott. Míg Spanyolországban, Franciaországban, Olaszországban a megalakuló

új nyelv állami nyelv lesz, s a nép, a mely azt beszélte, önálló államban mint tényező individuum rendezkedik be és tovább is fejleszti a nyelvet, addig a románság politikai jelentőségét elveszti, görög és szláv hatalom alá kerül. A szókincs, a mivel kezdetben birt, lassanként elapadt s csak arra az eszmekörre tartotta fenn eredeti szavait, a mely foglalkozására, a pásztorkodásra, vagy legközvetlenebb szükségleteire vonatkozott. Mikor a nép némi hatalomra tett szert s a bolgárokkal együtt egy birodalmat alkotott, már nyelve telítve volt az előtte ujdonság számba menő különböző fogalmakra a szláv elemekkel. Bőviben találjuk meg a nyelvben az állatokra, fákra, hitre, természeti elemekre a testvérségre, családra, rokonságra vonatkozó latin szavakat; igéket, közelebb eső konkrét és abstract fogalmakra. A vulgaris latin nyelv szókinéséből a románban feles számú elemekkel találkozunk.

A szókat összetétel és képzők által alakítja a román. A latin sufixumokból a következők találhatók a nyelvben: is, ime, oare, are, mint, ință, et, ar, ie, aț, or, ire, tate, eață, ură, iune, aciu (substantivalis sufixumok); ut, ean, at, atic, iv, estru, iu, esc (adject. sufixumok); u, ăe, ăr, oc, om, ur, et, eg, ee, er, (verbalis sufixumok). A praefixumok (a, ad, des, de, cu, in, re, stră, ne, s, res, o, tri, s, su) latin eredetűek.

Röviden ezekben foglalható össze a román nyelv latinsága.

Az alakulástól fogva sok hatáson, befolyáson ment keresztül a nép, a nyelv. A hatások hosszú láncolatából a nyelv történetét állíthatjuk össze. Rövidesen az idegen hatások eredményeit történeti sorrendben a következőkben csoportosítjuk.

Albán hatás. Az albán hatás a nyelv alakulása korszakából való, mutatja ezt az articulus hátravetése, a számnevek alkotása 11-től 19-ig, az ă hang s a n rhotacizálása hangzók között, a szókinésből 30—40 szó, minő brad (fenyő) broască (béka), cucurbeu (szivárvány), sat (falu), șopîrlă (gyík), toacă (tóka), vatră (tűzhely) grumaz (nyak), călbază (juh-métely), părău (paták) codru (erdős havas), buză (ajak), văpae (lobogó tűz), cioară (csóka) stb. Az átvett albán szavak jelentése oly primitív fogalmakra vonatkoznak, a melyekre künn a természetben élő bármely népnek megfelelő szava van. Látszik, hogy az átvétel az első berendezkedés idejéből való, még pedig egy oly néptől, a melylyel nemcsak egy foglalkozáson volt, de vele a legközvetlenebb

közös életet élte. A román által annyira féltett *tűzhely*, az annyira szeretett *fenyő*, és *havas*, a *patak*, úgy a *falu* s a többi átvett szó egyenként arról tanuskodnak, hogy az albán hatás a nyelv alakulása korából való. A megalakulás után e hatás megszűnik, későbbi elemek a nyelvben nem mutathatók ki.

A görög hatás. A görögség hatása a román nyelvre a nép és nyelv alakulása idejével kezdődik és tart több mint ezer éven át. A nép alakulásakor a Balkánban görög hatalom alatt állott. A politikai élet abban az időben nem érdekelte a románságot, élt egyedüli hivatásának, pásztorkodott. De mint keresztény, istenfélő nép, templommal birt, temploma pedig a görögség kezében volt. A görög nép, ha politikailag hatalmában birt egy népet, azt egyházilag is leigázta. Keleten az egyházi nyelv sok ideig a görög nyelv volt. Az örmények és a szlávok jóval később rázták le nyakukról a görög nyelv jármát. Egy pásztornép ily nagy ezélokrol nem is álmodott. Az egyház révén mindjárt a román nép alakulásakor került a román nyelvbe a *biserică* (templom), *apostol* (apostol), *botez* (keresztség), *icoană* (szentkép), *iconostas* (az oltárt elválasztó fal), *falon* (papi öltöny), *episcop* (püspök), *dascal* (tanító), *satană*, *drac*, *diavol* (ördög) *liturghie*, *mir*, *igumen*, *metanie*, *policandru*, *sărindar*, *sehastrie*, *stih*, *tipic*, *triod* és sok más szó, a melyek a templomi, egyházi beosztásra, szervezetre, életre, tanításra, könyvekre vonatkoznak. Ezeken kívül más eszmekörből is kölesönzött a román szavakat a görögtől, amelyek ma az egész románság szókinéséhez tartoznak, ilyenek: *afurisenie* (átok), *boscoană* (kuruzslás), *bubă* (kelevény), *carămidă* (tégla), *copil* (gyermek), *colibă* (kunyhó), *erîn* (liliom), *drum* (út), *frică* (félelem), *flamură* (lobogó), *folos* (haszon), *horă* (óra, tánc ének), *leșin* (ájulás), *mătasă* (selyem), *musteață* (bajusz), *omidă* (hernyó) *pizma* (gyűlölet), *pită* (kenyér), *pilon* (nagy szeg), *prisos* (felesleg), *proaspăt* (friss), *sapă* (kapa), *scop* (ezél), *smeură* (szeder), *splină* (lép), *teacă* (tok) *temeiu* (alap), *tufă* (bokor) *trufie* (büszkeség), *urgie* (gyűlölet), *zamă* (lé, leves), *zugrav* (képfestő) stb. stb.

A görögséggel való közvetlen és tartós érintkezésre mutat az a néhány görög szóképző is, a melyek a nyelvben polgárjogot nyertek, minők: — *andru*, — *astru*, — *ez*, — *is*, — *ache*.

A görög hatást illetőleg meg kell jegyezni, hogy az két időben jelentkezik. Mikor a románság még nem kezdette volt meg felvonu-

lását, hanem a Balkánban közvetlen görög egyházi és politikai hatás alatt állott, a nyelvébe töméntelen szót vett fel a fennebb említett eszmekörökből. Ez a hatás a románságra tehát csak a Balkánban, a balkáni görögség részéről nyilvánult. A felvonulás, a kivándorlás már a görög elemekkel meggazdagodott szótárral történt; a görög szavakat a kivándorló románság magával vitte a szélrózsa minden irányába, hogy azok ma a szétszórtan lakó románok által mindennütt megértetnek, s az élőnyelv szókinéséhez tartoznak. Ez volna az első görög hatás, a mely tarthatott a X—XI-ik századig. A második görög hatás Konstantinápoly elesése után jelentkezik, mikor a szétszórt görögök minden irányban kivándorolnak; felkeresik a román fejedelemségeket is. A fejedelmi udvarokban szívesen látott vendégek lesznek; apránként nagyobb és nagyobb befolyásra tesznek szert, hatalmukba kerítik az egyházat s döntő befolyást gyakorolnak a politikára; majd a fejedelmi széket kaparintják meg. Ezt az uralmat sok hazafi átkozta meg, utóvégre az 1821-ki forradalom söpörte el. Az egyházi javakat a görög papi uralomtól később több mint 80 millió koronával váltotta meg a román állam.

Ez a második befolyás részleges, a mennyiben csak a két román fejedelemségre szorítkozott. Az ottani nyelvet töméntelen görög szóval tömték meg. Egy görög-román nyelv jött divatba, a mely sokkal czifrább volt a latinos magyar nyelvénél. Ezt a hatást mi magyarországi románok már nem éreztük; az ott közforgalomba jött görög szavakat nem értettük, befogadásuk iránt hajlamot nem éreztünk. Mindazonáltal ebből az időből is átvettünk a templomi könyvek útján többeket; mert kezdetben a templomi könyveket részben görögök fordították románra, görög eredetiből, fennakadás esetén fordító a görög szókat átvitte a románba.

A Balkánban maradt románság az ottani görög élet közvetlen közelségében, továbbra is görög hatás alatt megmaradt; egyháza ma is inkább görög, mi különben sok surlódásra ad alkalmat.

A szláv befolyás akkor kezdődik, mikor a szlávok a Balkánban nagyobb tömegekben jelentkezik. A szlávok a VI-ik századtól állandó közösségben éltek a románsággal. A közös bolgár-román uralom alatt a hivatalos nyelv a bolgár volt; az ugynevezett cyrillbetűket a román nép már az előtt elfogadta s a görög befolyás csökkenése után a Balkánban szláv egyházi uralom alá került. Az

ujjonnan berendezkedő román fejedelemségek ezen hatás alatt a bolgár udvari méltóságokat beviszik az állami szervezetbe; a község-alapítások szláv nevekre történik, miket a felvonuló románság magával hozott, sőt az egyházi szervezetet szláv befolyásra szlávossal alapon a szláv templomi nyelvvvel rendezik be.

A szláv hatásnak a román nyelvre tehát jelentékenynek kell lennie. Ha nem is fogadjuk el egészen *Cihac* állítását, hogy a román szóképzés felerészben szláv, áll az, hogy a szláv gyakorolta a legnagyobb befolyást a nyelvre. A rustikus latin nyelv szókinése apadt; a napi érintkezés, a templomi és iskolai idegen tanítások révén a nyelv túltömötött szláv elemekkel. Több szóképző került a nyelvbe u. m.: *anie*, — *enie*, — *niŕă*, — *işte*, — *ală*, *cala*, — *ac*, — *aşcu*, *av*, — *nic*. A szláv hatás arról tanuskodik, hogy a románság a kerti és mezei gazdaságot a szlávoktól tanulta, addig a nép hihetőleg tisztán a pásztorkodásból élt.

Magyar hatás. Bár véka alá szeretnék elrejtetni, kétségtelen, a magyar hatás az élő román nyelvben nagy mértékben jelentkezik. A puristákat a magyar hatás jelentékeny volta indította irtó háborúra az idegen elemek ellen. Míg a szláv, görög és török elemek nagy részben kegyelemben részesültek, addig a magyar szók kéréstelen szigorral lettek kiüldözve az irodalmi és művelt társalgási nyelvből. Alig egy néhány szó tudott megmenekülni u. m.: *mântuiese*, *făgăduiese*, *amistuese*, *sălaş*, *hielenşug*, *alean*, *chinuese*, *chip*, *hotar*, *uric*, *gândese*, *păhar*, *tău*, *muncă*, *dragă*, *pecetluiese*, *tăgăduiese*, *biruese*, *şireag*, *făgădaş*, *hasnă*, *neam*, *surzuese*, *aldămaş*, *tălhar*, *beteşug*, *târnaţ*, *alduese*, *lămpaş*, *oţet*, *pogan*. Ezekkel még találkozhatni úgy az irodalmi, mint a művelt társalgási nyelvben. A többi ki lett irtva. A nép körében azonban a magyar nyelv hatása máig is nagyban érvényesül. Mintegy 2000-re megy az ismert magyar szavak száma a nyelvben. Némely vidékeken, a hol a magyarság számra vagy befolyásra nézve túlsúlyban van, a közbeszédben a magyar szókat a román annyira vegyíti, hogy meg sem érti a beszédet az, a ki magyarul nem tud. A Szilágyságban például így énekelnek:

Azi vară la *aratás*,
 Pus-ai *elkém fogadás*,
 Că la vară mi lua
 Ş'oi fi *menyaszzonyá* ta

Suflă vântul *hătălmas*,
Mărg feciori la *sorozás*,
Feciorii *mărséluesc*
Fetelei-i *săjnăluesc*.

Vino *draga* mea fétuță
Din țară mai *melegucă*,
Vino *hamar* lelku meu,
La mine pē *kebeleu*.

A magyar hatás a román egyházi nyelvre már a legelső román nyelvemlékekben mutatkozik. Az első zsolnárkönyvben (XV-ik száz. vége) több magyar elemre akadunk, u. m. hielenșug (hitlenség), făgăduese (fogad), oltar (oltar), chip (kép), băsadă (beszéd), alean (ellen), păhar (pohár), amistuese (emészt), neam (nem), lăeuesc (lakik), bășău (boszú) stb. Ezen időtől fogva a napvilágot látó egyházi munkákban a magyar hatás egyre jelentékenyebb, különösen azokban, a melyek Erdélyben a protestáns fejedelmek befolyásával és támogatásával jelentek meg. — A legrégebb román nyelvemlékekben jelentkezik már a magyar *ság*, —*ség*, valamint az —'s képző. Ezek polgárjogot nyertek s a mai nyelvben is érvényesülnek. A mi magyar szó van a romániai irodalmi nyelvben, az egyházi nyomtatványok révén tőlünk vándorolt át Romániába.

Török hatás A török hatás azzal az idővel kezdődik, a mikor Konstantinápoly elesik s a Balkán török uralom alá kerül. Nem sokára a két román fejedelem is megadja magát. *Șaincan* több mint kétezer török szót mutatott ki a román nyelvben; két szóképző is (—giu, lăc) meghonosult. Honnan ez a nagy eredmény, mikor Moldvában a törökök még lakhatási engedéllyel sem bírtak s nálunk különösen Erdélyben a románok a törökökkel nem is érintkeztek? A mi a magyarországi románok nyelvében török elem van az részben Románia, részben a magyarok révén került oda. A romániai nyelvben azért hatalmasodott el annyira a török elem, mert a fejedelmek, a főurak a stambuli udvarral, állandó összeköttetésben voltak. A török kormányrendszer adózási, hadászati stb. műszavai mind átvándoroltak a nyelvbe azokkal a szavakkal egyetemben, a melyekkel a törökök egyes sajátos eszmékre, tárgyakra magukkal hoztak. A törökök eszmevilága lerakódott apránként a román nyelvbe.

Ezen hatások a felsőbb rétegekre, mióta a román nyelv öntudatos kezelés alá került, megszűntek; a nyelv művelői az eredeti szóalakok után kutatnak s ha kölesőnözniök kell, a latin nyelvek szókincsét veszik első sorban igénybe.

DR. MOLDOVÁN GERGELY.